

Atferdsregulering

Jørn Isaksen og Are Karlsen

Innføring i atferdsanalyse

Universitetsforlaget

168 sider

AV HALLVARD HÅSTEIN

RÅDGIVER I PEDAGOGISKE FAG

Boka *Innføring i atferdsanalyse* er skrevet av Jørn Isaksen og Are Karlsen. Ut fra det de skriver, er jeg kommet til at atferdsanalyse kan forstås på tre forskjellige måter:

1. *Atferdsanalyse som en filosofi.* Denne filosofien bygger på en teori eller forståelse av hvorfor mennesker handler som de gjør (side 14). Sentralt her står overbevisningen om at det vi gjør, ikke kan forårsakes av våre private hendelser slik som tanker, følelser og drømmer (side 16 og 19). Ut fra denne oppfatningen av elevs og lærers atferd, styres de helt av sine omgivelser. Ideologen bak dette synet og grunnleggeren av moderne atferdsanalyse, B. F. Skinner, fremheves som en av historiens største vitenskapsmenn.

2. *Atferdsanalyse som en overlegen opplæringsmetode.* Atferdsanalyse ansees som en pedagogisk generalmetode, altså en metode som er overlegen de fleste andre metoder og anvendelig til nesten alle opplæringsformål. Derfor kan den med fordel benyttes overfor alle barn og voksne, og ikke først og fremst overfor mennesker med utviklingsforstyrrelser, slik denne retningen ofte har vært forbundet med (side 22). Overbevisningen om at

atferdsanalyse er en overlegen metode, bygger på atferdsanalytikernes tro på at de kjenner lovene for menneskenes atferd. I tråd med dette hevdes det at dersom atferdsanalyse ble mer utbredt, ville det føre til at flere mennesker ville få bedre hjelp (side 18).

3. *Atferdsanalyse som en av flere opplæringsmetoder.* Atferdsanalyse sees på som en av flere alternative praktisk-pedagogiske metoder. Dersom en tenker atferdsanalyse brukt på denne måten, da gjøres den til noe alminnelig som kan kombineres og suppleres med andre undervisningsmetoder. Anvendes atferdsanalyse slik, er den ikke lenger en generalmetode, men et nyttig tilskudd til de mange metodiske alternativene pedagoger til vanlig kan velge mellom.

Dersom forfatterne hadde skrevet denne boka ut fra en forståelse om at atferdsanalyse kan være en variasjon eller en tjenlig fremgangsmåte til bruk i noen situasjoner eller overfor en bestemt type problemer (punkt 3 ovenfor), da ville det vært sakssvarende å omtale denne boka som en praktisk håndbok om en av flere metoder. Men slik er det ikke. Uten reservasjoner gir Isaksen og Karlsen sin tilslutning til atferdsanalyse både som filosofi (punkt 1) og generalmetode (punkt 2).

Praktisk nytte

Selv om denne bokomtalen inneholder kritiske synspunkter på det grunnsyn som preger framstillingen, må følgende understrekes: Mange pedagoger vil opplagt kunne ha praktisk nytte av boka. Den presenterer de atferdsanalytiske arbeidsformene på en konsekvent og systematisk måte. Klart og enkelt gjør boka rede for hvordan et undervisningsopplegg bygd på atferdsanalyse, kan planlegges og gjennomføres. Særlig tror jeg et team av lærere som er samstemte om at de vil anvende denne metoden,

vil kunne ha nytte av boka. Tenkningen bak, begrepene som anvendes og de praktiske konsekvensene som følger av arbeidsmåten, vil nemlig være temmelig forskjellig fra det som er alminnelig innenfor det norske skolemiljøet. Den atferdsanalytiske tankemåten forutsetter at personene i fagmiljøet arbeider sammen. Dette ligger på mange måter innebygget i selve ideologien: Det er ikke mulig å drive målrettet opplæring dersom en har omgivelsene mot seg. Det er nemlig miljøet som utgjør selve drivkraften i opplæringen.

Atferdsanalyse og alminnelig pedagogikk

Bokens gjennomgang av de viktigste begrepene i atferdsanalyse (side 26 – 51), vil også kunne leses som en pedagogisk orientering for alle pedagoger.

At en moderat form for atferdsmetodisk tenkning kan være en tjenlig innfallsvinkel (punkt 3) for deler av mange pedagogers arbeid, er det sannsynligvis få som vil benekte. Mange kan i den forbindelse ha nytte av bokas praktiske anvisninger. Det er for øvrig flere likhetspunkter mellom de atferdsanalytiske ideene i denne boka og deler av tankegangen i bøker om vurdering og tilbakemelding til elever.¹ Atferdsanalytiske strategier, kan derfor også sees på som en videreføring av det alminnelige synspunktet om at det ofte vil være en sammenheng mellom hva en person står fram med og hva vedkommende får tilbake.

Etter min erfaring kan det ofte være fruktbart å bruke et atferdsanalytisk blikk når en skal se kritisk på deler av egen praksis.

Etikk og makt

Boka har et lite avsnitt om etikk. Her står det imidlertid lite om at dersom en tar i bruk en så kraftfull metodikk som det forfatterne mener å tilby, da har det også

sine sidevirkninger som kan ramme elevene. Ensidigheten i den atferdsanalytiske praksis gjør elevene særlig utsatte.

Atferdsanalyse gir oppskrifter på metoder som kan gi pedagoger makt og myndighet til å produsere en på forhånd definert elevatferd. Men som kjent har også pedagoger alminnelige menneskelige begrensninger og svakheter som nødvendigvis vil prege dem i arbeidet med å regulere andres atferd. Derfor savner jeg refleksjoner om bruk av makt i pedagogiske sammenhenger.

Atferdsanalyse er etter sin hensikt nettopp et maktmiddel, og makt kan brukes på en god måte. Pedagogers tilgang til makt er likevel aldri uproblematisk.

Klasserommet

Gjennom hele boka er det elevens observerbare atferd forfatterne er opptatt av. At denne er flertydig, gis ingen oppmerksomhet. For øvrig forundrer det meg at de så ensidig kretser om enkeltindivider og ikke i større grad diskuterer metodens potensial innenfor og overfor klasser og grupper. Likevel har boka noen nyttige avsnitt om forebyggende tiltak mot uro i klasset.

Ukritisk

Bokas svakeste side er etter min oppfatning dens ukritiskhet og manglende refleksjoner over atferdsanalytisk teori og praksis. Boka dokumenterer en total mangel på syn for metodens og utøvernes begrensninger, selvmotigelser og ensidigheter. For eksempel understrekes det stadig at vi som mennesker styres utenfra. Da må det være rimelig å anta at dette også gjelder for forfatterne. Til tross for dette, gir de flere steder uttrykk for at de ser på seg selv og andre praktiserende atferdsanalytikere som selvstendige og ansvarsfulle yrkesutøvere preget av gode hensikter og som setter etikk høyt. Alt tyder derfor på at de i stor grad ser på seg selv som velmenende pedagoger, styrt

innenfra. Forfatterne anvender altså et helt annet menneskesyn på seg selv enn på sine elever. Elevene skal ifølge boka behandles som om de er helt regulert av sine omgivelser. Å hevde at slike synspunkter er utslag av et autoritært og mekanistisk menneskesyn, er ikke engang en overdrivelse.

For å konkludere, det er ikke lett å skrive en lærebok om hva en mener, når ens fremste poeng dreier seg om at det er miljøet og andre mennesker som styrer det en gjør. Det gjelder formodentlig også når man sitter ved skrivebordet.

NOTER

1 Se for eksempel det Thomas Nordahl skriver om faktorer som utløser og opprettholder læringsproblemer hos elever: Pedagogisk analyse (2012) og i flere publikasjoner om LP-modellen.

Saktekster og metaspråk

Norunn Askeland og Bente Aamotsbakken (red)

Syn for skrivning
Læringsressurser og skrivning i skolens tekstkulturer

Cappelen Damm Akademisk
246 sider

AV GURO HAVREVOLD

LÆRER VED KRÅKERØY UNGDOMSSKOLE

Utgangspunktet er et forskningsprosjekt om hvordan elevenes skriftlige produksjon blir påvirket av og avhenger av hva slags type læringsressurser de anvender. I hvilken grad spiller læringsmidlene en rolle for elevenes

tekstproduksjon? Boka tar for seg ulike sider ved elevenes møte med tekstkrav i skolen. Hva vil det si å skrive rapporter? Skiller saktekster seg fra hverandre i ulike fag? Artiklene henter eksempler fra ulike skoleslag, som engelsk fellesfag og design og håndverk, mens andre tar for seg norsk på studieforberedende utdanningsprogram og fysikkdidaktikk i lærerutdanningen. Svenske erfaringer med ulike multimediale prosjektarbeid i flere fag, er et eksempel på temaer som artikkelsamlingen kommer inn på. Artiklene belyser emnene med konkrete eksempler fra skolehverdagen. De beste bidragene er også mest praksisnære, kanskje fordi de konkretiserer ulike tekstkulturer og syn på læremidler og viser hvilken betydning de kan ha for den enkelte elev i den enkelte klasse.

Behov for økt oppmerksomhet på fagtekster

Artiklene understreker tidligere erfaringer, idet læreren og læreboka fremdeles er elevenes viktigste faglige ressurser. Ikke desto mindre påpeker redaktørene at elever på både ungdomstrinn og i videregående skole med fordel kan få et mer bevisst forhold til faglige saktekster. Det gjelder spesielt elevenes metakommunikasjon, det vil si at mange mangler et språk til å vurdere og kommentere fagtekster som ikke inngår i norskfaget. Redaktørene tar for seg fysikkfagets skriftlighet når de undersøker hva som preger den skriftlige produksjonen til en fysikkklasse. Mest interessant er kanskje det faktum at elevene liker å skrive tekster om fysikk fordi de opplever at de kan skrive direkte og uten å skape «omveier» i teksten. Samtidig registrerer forfatterne at elevene er tro mot rapportsjangeren i den forstand at de hermer etter den nøkterne oppbyggingen.

Bidragene viser på hver sin måte hvordan ulike tekstkulturer preger fagene. Også i læreplanene for ulike fag blir det